

ס' סב

סעיף א'

גמרא – "תנו רבנן: מברכים ברכת חתנים בבית חתנים. רבי יהודה אומר: אף בבית הארוסין מברכים אותה. אמר אביי: וביהודה שנו מפני שמתייחד עמה". (כתובות ז:)
רש"י – מברכים כשנכנסת לחופת נישואין.

מתי מברכים ברכת חתנים?

המב"ם, רמב"ן – מברכים קודם הכניסה לחופה **כי תמיד מברך עובר לעשייתו**. הטור והבית יוסף הסבירו את טעמם משום שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן. **הר"ן הסביר** שהרמב"ם לשיטתו שהחופה היא הייחוד וצריכה להיות ראויה לביאה וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה.
רא"ש – לשיטתו שאין צריך חופה הראויה לביאה, א"כ לא חייבים לברך קודם הכניסה לחופה. הטור פסק כרא"ש ופסק שמברכים קודם, כי ברכות לא מעכבות ואם אפשר מברך קודם, ואם זו חופת נידה מברך אע"פ שא"א להתייחד כרגע.
בה"ג, ה"ן – מברכים אחר הכניסה לחופה **כי אלו ברכות תפילה ושבח**, ולכן מברכים אותם כל שבעה ימים.
דרכי משה – בזמן הזה המנהג שמברכים תחת החופה אחר שכבר נכנסה אליה ע"פ בה"ג.

נוסח שש הברכות

גמרא (עם פרוש רש"י) – "מאי מברך? אמר רב יהודה:

1. בא"י אמ"ה שהכל ברא לכבודו – ברכה לאסיפת העם הנאספים לגמול חסד כמו שהקב"ה נהג עם אדם הראשון, ומסדרים אותה על הכוס יחד עם שאר הברכות. **ולכן אינה מסדר שאר ברכות וכולה הודאה אחת ולא חותמת בברוך.**
2. בא"י אמ"ה יוצר האדם – תקנו ברכה זו ליצירה ראשונה של אדם הראשון **וג"כ אינה מסדר ברכות הזיווג.**
3. בא"י אמ"ה אשר יצר את האדם בצלמו (הזכר) בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד (הנקבה), בא"י יוצר האדם. **ברכה ראשונה לסדר ברכות הזיווג ולכן פותחת ומסיימת בברוך.**
4. שוש תשיש ותגל העקרה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה, בא"י משמח ציון בבניה – העלאת זכרון ירושלים. **ברכה הסמוכה לחברתה ולכן לא פותחת בברוך.**
5. שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצריך בגן עדן מקדם, בא"י משמח חתן וכלה – ברכה ותפילה לחתן ולכלה שיצליחו בשמחה וטוב לב. **ברכה הסמוכה לחברתה ולכן לא פותחת בברוך.**
6. בא"י אמ"ה אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה, רינה, דיצה וחדוה, אהבה ואחוה ושלוש ורעות, מהרה ה' אלוקינו ישמע בערי יהודה ובחצות ירושלים, קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה, קול מצהלות חתנים מחפתם ונערים ממשתה נגינתם. בא"י משמח חתן עם הכלה" (שם ז: ח). – ברכה לשם כל ישראל ושבח לקב"ה שהחתן שמח עם הכלה. **ברכה זו נאמרת יחידית ברוב ימי המשתה כשאין פנים חדשות אינה נחשבת כסמוכה ולכן פותחת ומסיימת בברוך.**

ברכת חתנים על היין

המב"ם – אם יש יין מביאים כוס ומברך **תחילה** בפה"ג על היין ואח"כ מסדרים את שש הברכות הללו ונמצא מברך שבע ברכות.
האב"ג – בין בברכת ארוסין ובין בברכת נישואין מברכים על היין **בסוף**.
דרכי משה – בברכת ארוסין ובברכת נישואין שבחופה נוהגים כרמב"ם, אבל לאחר סעודה מברכים בפה"ג בסוף כדעת ראב"י.

שו"ע – כרמב"ם, שצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם נישואין ואלו שש ברכות, ומסדר אותם על היין, היינו שמברך על היין תחילה ואח"כ מסדר את שש הברכות ונמצאו שבע ברכות. וכר"ן, שאם אין יין מברך על השכר.
המ"א (ס' סא) – היום נהגו לברך תחת החופה קודם שיתייחדו.

גית שמואל – בזמנינו עושים ברכת נישואין בחופה עצמה תחת הכלונסאות, כי בחופה עצמה אין יחוד, והברכות הן עובר לעשייתו קודם שהולכים לאכול במקום צנוע. אמנם אין להוכיח מכאן שצריך לברך עובר לעשייתו, כי בברכת הארוסין מזכיר את הארוסין אבל בברכת נישואין לא.
פת"ש בשם ספר המקנה – לכאורה קשה, כי אם ברכת נישואין היא קודם הייחוד, אז יש הפסק בהליכה מהחופה לחדר בו מתייחדים? אלא, שמכיון שכיום גם מקדשים תחת החופה שהיא העיקר (לשיטתו) א"א לברך קודם ברכת נישואין כי עוד לא קידש ולכן מברכים תכף אחר הקדושין בעודם בחופה.

מתי מברכים את ברכת בפה"ג?

גית שמואל – בחופה מקדימים בפה"ג לשש הברכות, ובברכת המזון מאחרים את בפה"ג לסוף (וראב"י חולק). והטעם בזה שלא יהיה נראה כאילו הכוס היא שם ברכת המזון ולא של שבע הברכות.

הדין בשאין יין:

המב"ם ע"פ מגיד משנה וחלקת מחוקק – אם אין שכר יברך בלא כוס, כי כוס לא מעכב, כי לא נזכר בגמרא.
המב"ם ע"פ הגי' שמואל, רא"ש, ר"ן – יקח צימוקים וישרה אותם במים ויסחט אותם, ויברך עליו. **ואם אין יברך על השכר ברכת שהכל, כי ברכת חתנים חייבת להיות על כוס.** וכל זה בברכת חתנים, אבל בברכת ארוסין אם אין יין יברך על שכר. ואם אין שכר יברך בלא כוס כי כוס בברכת ארוסין אינה כ"כ מצוה מן המובחר.

החלקת מחוקק תמה מנין למד הר"ן חילוק זה, שהרי בגמרא ברכת חתנים וברכת ארוסין כתובות יחד ולא הוזכר כוס לא בזו ולא בזו.
הבית שמואל תרץ שצריך ז' ברכות דוקא, ולכן אם אין יין יברך על השכר כדי שתהיה ברכה שביעית.
שו"ע – פסק כר"ן והרא"ש שאם אין יין מצוי יברך על שכר.

הדין כשטעה וברך ברכת חתנים קודם ברכת ארוסין: רא"ם – חוזר ומברך ברכת חתנים. **ריב"ש** – אינו חוזר ומברך ברכת חתנים.

סעיפים ב'–ג'

המב"ם – יש לו לאדם לשאת נשים רבות כאחד ביום אחד ומברך ברכת חתנים פעם אחת לכולם, אבל ז' ימי משתה עושה לכל אחת בפני עצמה ולא מערבים שמחה בשמחה.
רא"ש – אם יש שני חתנים שעושים חתונה בבית אחד מברכים לשניהם יחד ברכת חתנים כמו שתי חבורות שאוכלות זו לעצמה וזו לעצמה שאחד מברך ברכת המזון עבור כולם כל עוד שרואות זו את זו.
השב"א – הסכים לדעת הרא"ש, אך דעתו נוטה שכל כת וכת מן החתנים מכניסים אותה לחדר אחר כדי שיהיה ניכר שיש שתי חתונות. וכל זה בברכת הארוסין ובשבע הברכות שעושים אחר החופה, אבל בשבע הברכות שנוהגים בסעודות לא צריך להפריש.
ספר חסידים – לא עושים חופות לשתי אחיות בשבוע אחד. אבל בשני נשים שאינן אחיות אין לחשוש.
מרדכי, הגה"מ, סמ"ק – לא נוהגים לעשות שתי חופות כאחת משום עין הרע, וגם משום איבה שלא יקלסו שתי כלות כאחת שמא יפה והשניה כעורה. ולכן מברכים לכל חתן ברכת חתנים בפני עצמו. אבל סעודה אחת עושים להרבה חתנים ומברכים פעם אחת ברכת חתנים.

שו"ע

1. פסק כרמב"ם שיש לשאת נשים רבות ביום אחד כאחד ומברך ברכת חתנים פעם אחת לכולם, אבל עושה ז' ימי משתה פרטיים לכל אחת בנפרד כי אין מערבים שמחה בשמחה.
 2. פסק כרא"ש שאם יש שני חתנים אז מברכים ברכת חתנים אחת לשניהם.
- המ"א**
1. כספר חסידים, שלא עושים חופת שתי אחיות יחד.
 2. כמרדכי, שנוהגים לא לעשות שתי חופות כאחת אפילו לשתי נשים שאינן אחיות שמא יכבדו אחת יותר מחברתה. אבל יש נוהגים דוקא לעשות הרבה חופות יחד שלא יהיה הבדל בין עשירה לעניים.
 3. כרשב"א והגה"מ, שלא לברך לשני חתנים יחד משום עין הרע. **וכן נוהגים לעשות כל חופה בפני עצמה וברכה לכל אחד בפני עצמו. אבל אם עושים סעודה אחת להרבה חתנים אז מברכים לכולם ברכת חתנים פעם אחת.**
- הדב"ז?** – אם החתנים לא מעוניינים לעשות סעודה אחת לכולם וכל אחד רוצה ברכה בפני עצמו, מותר לעשות כן ואין כאן שום בעיה של ריבוי בברכות.
- הדין בברכת מילה אחת לכמה מילות: פרי"ש** – ה"ה שלא מברכים ברכה אחת לכמה מילות. **ט"ז** – יש הבדל.

סעיפים ד'–ה'

גמרא – "אמר רב נחמן אמר רב: חתנים מן המנין ואין אבליים מן המנין... איתמר: אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: חתנים מן המנין ואין אבליים מן המנין. מיתבי: חתנים ואבליים מן המנין? **כי תניא היא בברכת המזון**, כי קאמר רבי יוחנן בשורה. ואלא הא דאמר רבי יצחק א"ר יוחנן: מברכים ברכת חתנים בעשרה כל שבעה וחתנים מן המנין וברכת אבליים בעשרה כל שבעה ואין אבליים מן המנין...". (כתובות ח:)
המב"ם – מברכים רק בעשרה גדולים ובני חורין (ולא עבדים או קטנים), וה"ה לתפלה ולכל דבר שצריך עשרה.

מה הדין אם לא נמצאו בשום מקום עשרה אנשים?

השב"א – אם אין עשרה לא מברכים ברכת חתנים ולא עושים נישואין.
תרומת הדשן – אם לא נמצאו עשרה בשעת החופה אז הברכות לא מעכבות, כי מה שכתוב שכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, הכוונה בלא חופה, אבל ברור שברכות לא מעכבות. וכי תעלה על דעתך שלא תינשא אשה כי ברכת חתנים בעשרה!!
בית יוסף – חלק על תרומת הדשן וכתב שאכן אם אין עשרה לא תינשא.

זרכי משה – לכתחילה יש להיזהר ולהדר אחר עשרה, אבל בדיעבד הסכים עם תרומת הדשן שברכות לא מעכבות.

האם ברכת "אשר ברא" (כשמברכים אותה לבד) צריכה עשרה?

הא"ש, ר"ן, נהר"א, מהרמב"ם – "אשר ברא" בלבד לא צריכה עשרה, אבל צריכה שלושה. **השג"א** – גם ברכה זו בלבד צריכה עשרה. **שו"ע**

1. כרמב"ם, שמברכים ברכת חתנים בעשרה גדולים והחתן מן המניין בין בשעת נישואין ובין בסעודה לאחר ברכת המזון. **חלקת מחוקק** – אם אין בעיר הזו עשרה יוליד את החתן והכלה למקום בו יש עשרה. ורק אם אין כלל עשרה בשום מקום אז יעשו החופה בלא ברכות כי ברכות לא מעכבות וכשיהיו עשרה יברך. כי זהו טורח גדול שנחשב כדיעבד. **גודע ביהודה** – אם עמד מסדר הקידושין וכבר ברכת ארוסין וברכת נישואין ולא היו עשרה, בדיעבד בוצע הקנין אפילו לרשב"א ולשו"ע כי כבר ברך ולא צריך לברך שוב. והזוג הזה לא יפסיד אם יעמוד ליד חופה של זוג אחר ויכוון לצאת י"ח בברכות חתנים שיברכו אותם, וכן המברך יכוון להוציא. **ערות השולחן, שבט הלוי, יביע אומר** – צריך לחזור ולברך בעשרה.
2. כרא"ש והר"ן, אם מברכים רק ברכת "אשר ברא" כי אין פנים חדשות אז לא צריך עשרה. **המ"א** – מ"מ צריך שלושה.
3. כרמב"ם, שמברכים ברכת חתנים אחר ברכת המזון בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם. ולא מברכים אותה קטנים. **פתחי תשובה בשם זכור לאברהם** – יש לעיין אם העשרה צריכים לאכול או להצטרף כמו שמצטרפים לזימון או שמספיק שינכחו שם עשרה אנשים גם אם לא מצטרפים לזימון. והכריע שאם הם נוכחים באותו בית אפשר לברך, אבל צריך שהרוב יאכלו. **הלכה למעשה לפחות שבעה צריכים שיאכלו פת ושלושה שיאכלו איזה משהו כמו בזימון ממש. וכ"פ יביע אומר.**

סעיף ו'

גמרא – "אמר רבי חלבו אמר רב הונא א"ר אבא בר זבדא אמר רב: אחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה. ומי אמר רב הונא הכי, והאמר רב הונא: אלמנה אינה טעונה ברכה! לא קשיא: כאן בבחור שנשא אלמנה (שטעונה ברכה), כאן באלמון שנשא אלמנה (שלא טעונה ברכה). ואלמון שנשא אלמנה לא? ... מאי אינה טעונה ברכה דאמר רב הונא, אינה טעונה ברכה כל שבעה, אבל יום אחד טעונה ברכה. אלא הא דתניא: שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמוח עמה ג' ימים, במאי? אי בבחור, האמרת שבעה! אי באלמון האמרת יום אחד? **איבעית אימא**: באלמון (הנושא אלמנה) יום אחד לברכה ושלושה לשמחה. **ואיבעית אימא**: בבחור (שנשא אלמנה) שבעה לברכה ושלושה לשמחה". (שם 2.)

הראשונים דנו האם שתי הלישנות חולקות אחת על השניה:

מקצת גאונים, רמב"ם, רמב"ן, טור – אין מחלוקת בין הלישנות והלכה כשתייהן. לכן, אין אלמנה שיש בה שמחה יותר מג' אע"פ שנישאת לבחור. ומה שבחור שנשא אלמנה יש יותר ימי ברכה משמחה, זה מפני שהברכה באה על שמחה לבו של האדם ולבחור שלא התחתן מעולם יש יותר שמחה ולכן מברכים שבעה ימים, אבל לבטל מלאכתו זה משום האשה ואינה צריכה פיתוי ומספיקים שלושה ימים. **ואלמן שנשא אלמנה** כיון שכבר נשא ועכשיו אינו נושא בתולה אינו שמוח כ"כ ולכן מספיק ברכה יום אחד ושמחה ג' ימים ע"פ תקנת בנות ישראל. **ובתולה שנשאת לאלמון כתב הר"י מיגש** שהן הברכה והן השמחה הן שבעה ימים, כי האלמן צריך לשמח אותה ביותר. **השג"א, ר"ן** – שתי הלישנות חולקות והלכה כלישנא קמא [בגירסת הר"ן והבית יוסף בתרא], שאלמן שנשא אלמנה שלושה לשמחה ויום אחד לברכה, ובחור שנשא אלמנה ברכה ושמחה ז' ימים, כי איך אפשר שישכים למלאכתו לאחר ג' ימים ויברכו לו ברכת חתנים?! וכן נהגו.

אלמן שנשא אלמנה	בחור שנשא אלמנה	
יום אחד	שבעה ימים	ברכת חתנים
שלושה ימים	לרמב"ם ולרמב"ן שלושה ימים, לרשב"א שבעה ימים	שמחה

שו"ע – פסק כרמב"ם, שאלמן שנשא אלמנה מברך ביום הראשון בלבד, אבל בחור שנשא אלמנה או אלמן שנשא בתולה מברך כל שבעת ימי המשתה. **ב"ת, חת"ס** – מדובר כאן באלמנה בין אם בעולה ובין אם לא, שאם נשאת לאלמן מברכים יום אחד ואם נשאת לבחור מברכים ז' ימים.

דין ברכה בבחורה שאינה בתולה

פת"ש בשם נוב"ז – בחורה שאינה בתולה ובחור שטעם ביאה דינם כבעולה ולכן יש להם דין אלמן או אלמנה לענין ברכה, כי ז' ימי ברכה נתקנו על שמחתם בבאה ראשונה. **פת"ש בשם חת"ס, שבט הלוי, יביע אומר** – בחורה שאינה בתולה דינה כאלמנה אבל לענין בחור לא, כי הברכה נתקנה גם ביאה חדשה וגם על שמחתו בנישואיו הראשונים, ואם נושא אלמנה דינו כבחור שנשא אלמנה שמברך ז' ימים ושמח שבעה ימים. **פת"ש בשם גינת ורדים** – אפילו בחורה שנאנסה דינה כאלמנה לענין ברכה, אבל מוכת עץ דינה כבתולה.

כמה פעמים מברכים ז' ברכות לאלמן שנשא אלמנה ביום הראשון?

הא"ש, רבנו ירוחם, טור – רק בסעודה הראשונה. כלומר, אם אכלו ביום הראשון הרבה סעודות, מברכים רק בראשונה. ויש ספק האם כוונת הגמרא "יומא קמא בריך כולהו" זה בסעודה הראשונה ביום הראשון ואח"כ חייב פנים חדשות, ובאלמנה שוב לא מברך, או שהכוונה לסעודה הראשונה אפילו היתה בלילה והחופה ביום שלא צריך בה פנים חדשות לבתולה ובאלמנה יכול לברך.

לכן הסיקו הטור ורבנו ירוחם שאלמן שנשא אלמנה ביום והסעודה בלילה, מספק לא יברכו, ורק אם שני התנאים מתקיימים יברך. [אבל בבתולה כן יברך כי כל האורחים הם פנים חדשות]

הא"ש, ע"פ הגי' יוסף והאגודה – לאלמנה אפילו נישאה ביום והסעודה היתה בלילה מברכים. וכוונת הרא"ש היא שגם באלמנה מברכים בלילה, כי לא גרע מפנים חדשות של בתולה.

ה"נ, רמב"ם, תוספות, ר"ן – כל היום הראשון מברכים אפילו עשו בו כמה סעודות. ובסעודה השניה מברכים אפילו לא היו בה פנים חדשות. והטעם הוא, שכמו שבבתולה אם יש פנים חדשות מברכים כל היום אפילו אם אכלו כמה פעמים, כן הוא באלמן, כי כיון שבסעודה הראשונה כולם פנים חדשות, מברכים אפילו אם אכלו כל היום כולו.

גי' שמואל – בכל המחלוקת הנ"ל בין הראשונים ספק ברכות להקל, ולכן מברכים רק בסעודה הראשונה כאשר החופה והסעודה הם באותו יום. **פ'ת"ש** – הרבה נהגו כספר האגודה שתמיד מברכים בסעודה ראשונה אפילו היא בלילה. **ויש לחלק במקרה בו היו יכולים לאכול מיד אחר החופה אלא שלא רצו לאכול אלא בלילה** [והיה יחוד ביום שזהו חופת אלמנה] שאז לא מברכים בסעודה שעושים בלילה, **לבין שהחופה היתה סמוך למנחה קטנה** ולא היה פנאי לאכול מבעו"י, וכן שלא היה יחוד הראוי לביאה (נתיבות המשפט), אז כן מברכים בסעודה הראשונה שתהיה בלילה, כי רק אז הגיע זמן חיוב הסעודה וגם זהו גמר החופה כי בלילה התייחדו, ולכן כן מברכים.

גי'ת"מא"ה – בגלל הספק ראוי לא לעשות חופת אלמן ואלמנה סמוך לחשיכה.

ערוך השולחן, אגרות משה – מברכים בסעודה הראשונה כי אין לך נישואין בלא שבע ברכות בסעודה אחת.

מתי מתחילים למנות ז' ימי משתה

המ"א, חלקת מחוקק, פת"ש – כרא"ש, ששבעת ימים המשתה מתחילים מיד אחרי שברך ז' ברכות ראשונות של החופה. (ולא מזמן האכילה הראשונה – חלקת מחוקק)

פת"ש, בשם הנסתי, יחזקאל – מתחילים למנות מהסעודה הראשונה.

האם אומרים בז' ימי המשתה מקצת היום ככולו או שמחשבים אותם מעת לעת?

הנסתי, יחזקאל – הסברה היא שמקצת היום ככולו ולא מעת לעת. אלא שיש לחלק: במקומות בהם אחר החופה מתעכבים מלעשות סעודה כמה זמן, כגון שהחופה ביום והסעודה בלילה, אז מתחילים לספור מהסעודה שבלילה. אבל במקומות בהם תכף אחר החופה עושים הסעודה, אז ודאי הימים מתחילים מהחופה ומקצת היום ככולו.

גי'ת ורד"ה – צריך ז' ימים שלמים.

הכרעת הפת"ש, ע"פ ספר המקנה – אפילו עשו החופה עשה אחת סמוך לערב עולה למנין היום הראשון. וזה לענין ז' ברכות, אבל תחנן לא אומרים ז' ימים מעת לעת. וכ"פ ילקוט יוסף ונישואין כהלכתם.

התמשכה הסעודה ביום ז' עד ליל ח' האם מברכים ז' ברכות?

גי'ת ורד"ה, שבט הלוי, ילקוט יוסף – אע"פ שלענין הזכרת שבת או ר"ח מזכיר אם התמשכה הסעודה, כאן בודאי אין לברך. **הנסתי, הגדולה** – אם התמשכה הסעודה מברך. **פת"ש** – צ"ע למעשה כמו שאלמן שנשא אלמנה ונמשכה סעודתם לליל ב' מברכים. אמנם יש לתרץ שלהם יש עוד יומיים לשמחה ושייך בהם ברכה, משא"כ בליל ח' שאינו לא לברכה ולא לשמחה.

סעיף ז'

גמרא – "תנו רבנן: מברכים ברכת חתנים בעשרה כל שבעה. אמר רב יהודה: והוא שבאו פנים חדשות". (שם ז:)

גמרא – "רב אשי איקלע לבי רב כהנא. יומא קמא בריך כולהו, מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך כולהו ואי לא, אפושי שמחה בעלמא הוא, מברך שהשמחה במעונו (בזימון) ואשר ברא...". (שם ח.)

מה הכוונה "יומא קמא בריך כולהו" ללא פנים חדשות?

הא"ש, טור – יש מפרשים שמדובר בסעודה הראשונה אחר החתונה שבה מברכים שבע ברכות. ואם לא אכלו עד הלילה מברכים ג"כ, ורק מסעודה שניה ואילך צריך פנים חדשות, ואם אין פנים חדשות אומרים רק שהשמחה במעונו ואשר ברא.

תוספות – כל יום החופה אפילו אכלו כמה סעודות לא צריך בהן פנים חדשות.

המב"ם – אפילו בסעודה הראשונה לא מברכים שבע ברכות אא"כ היו האוכלים בסעודה אחרים שלא שמעו את ברכות הנישואין בחופה.

המ"ד – חלק על הרמב"ם ופסק כרא"ש, כי ברכת חתנים נתקנה בסעודה. ומנהיגו לברך חתנים בסעודה הראשונה אע"פ שכל הקהל היו בשעת הנישואין ושמעו את ברכת החתנים. וכ"פ הטור והבית יוסף וכך נוהגים למעשה.

האם כשאין פנים חדשות ואומרים רק שהשמחה במעונו ואשר ברא צריך עשרה?

המב"ם, רא"ש – שתייהן לא צריכות עשרה.

השב"א – כדי לברך אשר ברא צריך עשרה.

ה"ן בשם הרמב"ן – שהשמחה במעונו מברכים רק כשעושה סעודת מרעות לחתונתו, אבל חתן הסועד עם בני ביתו בלא לזמן אנשים אינו מברך כלל.

משמע לכאורה שברכת אשר ברא יברך אפילו אם בני ביתו. ועל זה הקשה הר"ן, שלפי דבריו גם "אשר ברא" לא צריך לברך.

ה"ן – דחה דבריו כלל, וכתב שאפילו עם סועד עם בני ביתו צריך לברך אשר ברא.

שו"ע – פסק כרב אשי שהברכה שמוסיפים בבית החתנים היא ברכת אשר ברא בלבד אם אין פנים חדשות. ואם יש פנים חדשות מברכים ז' ברכות כמו בחופה. והוא שיהיו עשרה וחתן מן המנין.

המ"א – פסק ע"פ הרמב"ן שלא מברכים אותה כשאוכל עם בני ביתו אלא כשמזמין אנשים ועושה סעודה. וכן נוהגים.

חלקת מחוקק ובית שמואל – לכאורה משמע מהרמ"א שהשמחה במעונו כן אומרים. ולא משמע כן מרמב"ן שאמר במפורש שלא אומרים שמחה במעונו כשאוכל עם בני ביתו. והמנהג כיום הוא שאין מברכים אשר ברא ולא שהשמחה במעונו כשסוד עם בני ביתו.

לקו"ט יוסף – פסק כמו הר"ן שאם יש שלושה ואוכל עם בני ביתו אומר "אשר ברא".

מי נחשב פנים חדשות ע"מ לברך שבע ברכות?

הש"י, רא"ש, טור – כל יום באים אנשים שלא היו שם אתמול. ומדובר שלא אכלו בסעודה עד עכשיו (אפילו שמעו הברכות בחופה).

המב"ם – אם האוכלים היו אחרים שלא שמעו את ברכת הנישואין מברכים בשבילם ברכת חתנים, אבל אם כבר שמעו, לא.

שו"ע – הביא את דעת הרמב"ם וכיש אומרים את דעת רש"י שאם עכשיו אוכלים פעם ראשונה מברכים עליהם. וכתב שכך נוהגים להקל.

מהרש"ל – פסק כרמב"ם שמדובר שלא שמעו כלל את ברכת הנישואין.

האם צריך לאכול בסעודה?

ה"ן בשם הרמב"ן – כל שבאו פנים חדשות ועומד שם, אע"פ שאינו אוכל, מברכים שבע ברכות.

המ"א – פסק כר"ן בשם הרמב"ן.

לקו"ט יוסף – צריך לאכול.

כמה פנים חדשות צריך?

ה"ן – בפנים חדשות מספיק אפילו אחד. וכ"פ ב"ח, חלקת מחוקק ובית שמואל.

לקו"ט יוסף, הרב אליהו – צריך שני פנים חדשות.

דין אשה וקטן שלא מצטרפים למנין הזימון

פתחי תשובה – אשה וקטן לא נחשבים לפנים חדשות כי לא מצטרפים לזימון. כמו"כ אם התחילו לברך ברכת חתנים ויצאו חלק מהמנין או הלך הפנים החדשות, גומרים.

סעיף ח'

תוספות, רא"ש – פנים חדשות זה רק בני אדם שמרבים בשבילם את הסעודה.

הרא"ש הביא מנהג בשם רב האי גאון שהיו הולכים עם החתן בשבת בבוקר אחר התפילה לביתו ומברכים שם שבע ברכות, וכתב שזה לא מנהג טוב, כי אפילו אם באים אנשים שלא שמעו כלל את הברכה בעבר, מ"מ לא הרבו בשבילם, אבל אין איסור בדבר.

שו"ע – פסק את דברי תוספות ורא"ש.

ג"ת – הכוונה שאפילו אם לא מרבים בשבילם עכשיו, אלא ראוי הדבר (דרך הדבר) להרבות בשבילם, ג"כ נחשבים פנים חדשות.

בית שמואל – כל זה למי שסובר שפנים חדשות הם אלו שממש אוכלים, אבל לדעת הרמב"ן שפסק הרמ"א בסעי' ז' שאפילו עומדים שם אע"פ שאין אוכלים נחשבים פנים חדשות, אין צריך להרבות בשבילם, אלא מספיק ששמחים בשבילם.

שבת ויו"ט לענין פנים חדשות

תוספות, רא"ש – שבת נחשבת פנים חדשות, כי כששבת נכנסת הקב"ה אומר פנים חדשות באו לכאן.

טור – זה דוקא בסעודת הלילה שהיא חדשה וסעודת הבוקר כי עליה נאמר שכבוד יום עדיף מכבוד לילה וכן שתי סעודות יו"ט, אבל סעודה שלישית או שאר סעודות לא, כי סעודה שלישית גרועה מכל הסעודות שהרי יכול לעשותה במיני תרגימא ואין דרך להרבות בה כמו בסעודת שחרית.

שו"ע – פסק את תוספות ורא"ש וכן את דיוק הטור שבסעודה שלישית לא אומרים שבע ברכות.

המ"א – המנהג כיום לברך שבע ברכות גם בסעודה שלישית כי רגילים לבוא פנים חדשות. וי"א הטעם שרגיל החתן לדרוש ועיקרי הקהל באים לשמוע את הדרשה וזה נחשב כפנים חדשות. **וכ"פ הב"ח**, והוסיף שהיא עיקר השמחה שמרבים בה בשמחה ובמנות.

פת"ש בשם הרמ"ע מפאנו – סעודה שלישית נקראת גם פנים חדשות ע"פ הזוהר.

סעיף ט'

גמרא – "תנו רבנן: מברכים ברכת חתנים בבית חתנים. רבי יהודה אומר: אף בבית הארוסין מברכים אותה. אמר אביי: וביהודה שנו, מפני שמתייחד עמה".

הש"י – ביהודה היו נוהגים להתייחד מיד בזמן הארוסין כדי שיהיה לבו גס בה, וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, ולכן מברך שם את ברכות הארוסין.

טור – כיום נוהגים לארס בשעת החופה, ולכן מברך ברכת ארוסין וברכת נישואין יחד זה אחר זה, וצריך כוס לכל אחת ואחת.

מהדב"י – ומברכים על כוס אחת בפה"ג ומפסיקים ביניהן בקריאת הכתובה. וכ"כ גם התוספות והגהות אשר"י.

המב"ם – אם ארס וברך ברכת חתנים ולא התייחד, עדין אסורה, שאין הברכה עושה נישואין אלא כניסה לחופה. לכן אם ארס וכנס ושכח ולא ברך, מברך אפילו לאחר כמה ימים.

כמה כוסות צריך לשבע ברכות הנאמרות לאחר ברכת המזון?

גמרא – "תנו רבנן: בני חבורה שהיו מסובים וקדש עליהם היום, מביאים לו כוס של יין ואומר אליו קדושת היום ושני אומר עליו ברכת המזון, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתחשך. גמרו (סעודתם), כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום. אמאי, ונימרינהו לתרוייהו אחדא כסא? אמר רב הונא אמר רב ששת: אין אומרים שתי קדושות על כוס אחת. מאי טעמא? אמר רב נחמן בר יצחק: לפי שאין עושים מצוות חבילות חבילות". (פסחים קב:–קג.)

תוספות, רא"ש – לכן לאחר ברכת המזון אומר שש ברכות על כוס אחר וחוזר ואומר בורא פרי הגפן על כוס ברכת המזון, כי ז' ברכות וברהמ"ז הם שני דברים שונים. וה"ה ברכת ארוסין וברכת נישואין עושים על שתי כוסות, כי רגילים לומר ברכת ארוסין בבית ארוסין וברכת חתנים בבית חתנים. ור"ת כתב שיש מקומות שנוהגים לקרוא את הכתובה בין ברכת ארוסין לברכת הנישואין ולכן צריך שתי כוסות. **וכן המנהג באשכנז וצרפת.**

הבנו משולם – היה אומר את הכל על כוס אחד כי אין זה דומה לברכת המזון וקידוש שהם שני דברים שונים, אלא דומה להבדלה וקידוש בליל יו"ט שחל במוצ"ש שהכל ענין אחד, וה"ה כאן כי ברכת המזון גורמת לברכת הנישואין שתאמר. וה"ה ברכת ארוסין ונישואין שעושים על כוס אחד. **וכן המנהג בספרד.**

דרכי משה – הכריע כתוספות ורא"ש, וכתב שאפילו לברכת אשר ברא בלבד (כשמברכים בלא פנים חדשות) צריכים כוס בפני עצמה.

שו"ע

1. הביא כ"י"א את התוספות והרא"ש שמברכים ברכת המזון ושבע ברכות על שתי כוסות, וכ"י"א את רבנו משולם שמברכים הכל על כוס אחת וכן המנהג.

המ"א – נוהגים להלכה כתוספות ורא"ש לברך ברכת המזון ושבע ברכות על שתי כוסות, וכ"י"א את המנהג שאפילו את ברכת אשר ברא לומר על כוס מיוחדת. **וכתב הב"ח שכך ראוי לנהוג.**

בית שמואל – אבל "דוי הסר" אומרים על כוס ברכת המזון.

2. כתוספות, שאת ברכת הארוסין וברכת נישואין אומרים על שתי כוסות כדעת רוב הראשונים (ומברך על כל כוס בפה"ג, אבל ברכה אחרונה מברך אחרי השניה – חלקת מחוקק).

המ"א – כר"ת שנוהגים לקרוא את הכתובה בין ברכת ארוסין לברכת נישואין.

פתח. תשובה

- יכול אחד לזמן ואחר לברך ו' ברכות ואז יחזור המברך ברכת המזון ויברך בפה"ג ויוציא אף לזה שברך ו' ברכות.
- אם ארע שבע ברכות בליל הסדר יש דעות שונות כיצד לברך. י"א לברך את הכל על כוס שלישי כי אין מוסיפים על הכוסות (חיים שאל, יעבץ). י"א שכן יעשה שתי כוסות, וזה שברך ו' ברכות ישתמש בכוס זו לכוס הרביעית של הסדר. י"א שיברך ברהמ"ז על כוס שלו וז' ברכות על כוס של החתן (דרכי משה). וכך פסק הפת"ש.

סעיפים י'-יא'

גמרא – "ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: חתן והשושבינים וכל בני החופה פטורים מן הסוכה כל שבעה. מ"ט: משום דבעו למיחד. וליכלו בסוכה וליחדו בסוכה? אין שמחה אלא בחופה". (סוכה כה:)

תוספות. רא"ש. מרדכי – מכאן למדו שמברכים ברכת חתנים במקום עיקר ישיבת החתן והכלה, ואם הם יוצאים והולכים למקום אקראי לא מברכים שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים אפילו אם הם שם יחד, כי אין שמחה אלא בחופה.
ר"ן – חלק, וכתב שכיום המנהג לברך ברכת חתנים בכל אחד מבתי החתונה כל זמן שהחתן והכלה שם, אלא שיש לחוש לדברי התוספות ולכן אפילו אשר ברא אין לברך שלא במקום עיקר ישיבת החתן והכלה.

רא"ש. ע"פ הגי' יוסף והטור – כתב את דברי תוספות, והוסיף שהמנהג באשכנז שאם יצאו החתן והכלה ממקום מושבם ודעתם לחזור [בתוך ז' ימים] לא מברכים, אבל אם הולכים לגמרי לבית אחר [ולא יחזרו עוד בז' הימים] יחד עם כל בני החבורה ואין דעתם לחזור, אותו הבית נהיה עיקר ומברכים שם ברכת חתנים. ואפילו אם הולכים לעיר אחרת. וכ"פ הבית יוסף.

רא"ש. ע"פ הט"ז – דחה את פרושם משני טעמים: אחד, הרא"ש לא הדגיש שהקריטריון לברכה הוא כאשר הולכים לקבוע מקום הנישואין במקום אחר. ועוד, שהרא"ש כתב שאם עוקר לבית אחד אז "גם שם נקרא חופה", משמע שגם הבית הראשון וגם הבית השני נקראים חופה ודעתם לחזור!
לכן פרש הט"ז את הרא"ש כמו הר"ן, שדוקא כשהולך לסוכה ששם אין שמחה אז לא מברכים שבע ברכות וכן בכל מקום שרק הולך לאכול אבל לא עושה סעודת נישואין, אבל אם הולך לשמוח עם כלתו בבית אחר בסעודת נישואין אפילו שיחזור אח"כ לביתו הראשון, מ"מ באותה שעה ששמח בבית אחר גם הוא נקרא חופה ולא חושב אז על ביתו, ומברך שם שבע ברכות.

שו"ע – פסק להלכה כרא"ש וכטור. וכ"פ ילקוט יוסף והרב אליהו שמברכים רק בבית החתן.

ט"ז – פסק כסברת הר"ן, והאריך מאוד לחלוק על הסבר הבי"י את הרא"ש, וכתב שהרא"ש התכוון שרק אם יוצאים לאכול בסוכה אז לא מברכים, אבל אם הולכים לבית אחר ושמחים שם אז מברכים שבע ברכות. וכן הביא הוכחה מדברי מהר"ל מפראג שכל זה בזמן שהיה בית חופה, אבל כיום שהחופה היא הקלוסאט שעושים לחתן ולכלה אין שום מעלה לבית שעושים בו סעודת נישואין יותר מבתי אחרים שאוכל בהם.
לכן ברור שיש לברך שבע ברכות בכל בית בו עושים סעודת נישואין לכבוד החתן והכלה ושמחים שם. וכן נוהגים. וכ"פ בנישואין כהלכתם.

אכילת סעודה החתונה בכמה בתים

י"א – אם התחלקו בני הסעודה לשניים או שלושה מקומות, אותם שלא רואים את החתן והכלה לא מברכים ברכת חתנים ולא שהשמחה במעונו.
רא"ש – אם יש שמש שמשמש בכל הבתים מצרפם וכולם מברכים ברכת חתנים.
הר"ר יחיאל בשם ה"ר יהודה – אפילו אין שמש ביניהם, כיון שהתחילו יחד, כולם חשויים כאחד לשמחה ומברכים ברכת חתנים כי אוכלים מסעודת החתונה, וכתב הרא"ש שכן נוהגים.
שו"ע – פסק כר"ר יחיאל.

סעיף יב'

ג'לנ – השמשים האוכלים אחר סעודה של נישואין, אין מברכים שבע ברכות.
הר"ר טובינה – המשמשים מברכים שבע ברכות.
שו"ע – הביא את שתי הדעות וכתב שהדעת נוטה לר"ר טובינה שיברך.
ט"ז – חלק על השו"ע ופסק שספק ברכות להקל, כי השמשים עוסקים בענין הסעודה, וכבר שמעו הברכות, וכעת כשאוכלים אחר הסעודה החתן והכלה כבר לא נמצאים ועל מה יברכו?! לכן אין להם לברך כדעת הכלבו וספק ברכות להקל.
נישואין כהלכתם – בזמנינו המנהג שהמלצרים לא מברכים.

סעיף יג'

גמרא – "רב אשי איקלע לבי רב כהנא. יומא קמא בריך כולהו, מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך כולהו ואי לא, אפושי שמחה בעלמא הוא, מברך שהשמחה במעונו (בזימון) ואשר ברא.
 משבעה ועד שלושים, בין אמר להו (למוזמנים) מחמת הילולא ובין לא אמר להו מחמת הילולא מברך שהשמחה במעונו. מכאן ואילך, אי אמר להו מחמת הילולא מברך שהשמחה במעונו ואי לא, לא. וכי א"ל מחמת הילולא, עד אימת? אמר רב פפי משמיה דרבא: עד תריסר ירחי שתא. ומעיקרא מאימת (מתחילים לברך שהשמחה במעונו)? אמר רב פפא: מכי רמו שערי באסינתא (מתחילים להכין את צרכי סעודת החתונה)". (שם ח).
סמ"ג – כיום ערבה השמחה ולא אומרים שהשמחה במעונו לאחר שבעת ימי המשתה.
מרדכי – ה"ה שקודם שבעה, אע"פ שמתחילים להכין צרכי סעודה, מ"מ לא אומרים שהשמחה במעונו אלא בשבעת ימי המשתה בלבד. וכן נוהגים. ונוהגים באלמן שנשא אלמנה, שאע"פ שמברכים ברכת חתנים רק ביום הראשון, שהשמחה במעונו אומרים בשלושת הימים הראשונים כי אלו הימים ששמח איתה.
שו"ע – פסק את הגמרא ואת פסק הסמ"ג שכיום מברכים שהשמחה במעונו רק בשבעת ימי המשתה בלבד (אחר החופה). ובאלמן שנשא אלמנה אומרים במשך שלושה ימים "שהשמחה במעונו".
בית שמואל – אומרים שהשמחה במעונו רק אם יש לפחות שלושה ואינם מבני ביתו כמו בברכת "אשר ברא".

בית שמואל – לדעת הטור, באלמן שנשא אלמנה, אע"פ שברכת חתנים מברך רק ביום הראשון, מכיון שכל שלושת הימים הם ימי שמחה, מברכים בה גם שהשמחה במעונו וגם אשר ברא וגם הסמ"ג יודה בזה.

דין המחזיר גרושתו

הדב"ז בשם רב האי גאון – מברכים רק ברכת ארוסין בלבד.
המב"ם – מברכים גם ברכת חתנים כמו כל חתן.
בית שמואל – לא מברך אלא ביום הראשון בלבד כדין אלמן שנשא אלמנה.
פת"ש ותיבות המשפט – שהשמחה במעונו אין לומר במחזיר גרושתו.

אמירת שהשמחה במעונו כשאנשים ונשים בחדר אחד

ב"ת ע"פ ספר חסידים – לא אומרים שהשמחה במעונו, כי אין שמחה כשהיצר שולט.
פת"ש – אין נוהרים בזה כי רגילים שאנשים ונשים יחד ואין כ"כ הרהורי עבירה.
לקוט יוסף גישואיו בהלכותם – נוהגים לברך אף אם נשים וגברים יחד אך נכון להיזהר שלא יסעדו יחד.